

STOLETNIKA JAMARSKJE ORGANIZACIJE NA SLOVENSKEM

V GORAH SO OKROGLE IN GLOBOKE JAME

MARJAN RAZTRESEN

Slovenska jamarska organizacija, Jamarska zveza Slovenije, v katero je vključenih 35 jamarskih društev, klubov in sekcij, praznuje letos stoletnico svojega delovanja. Leta 1889 je bilo namreč v Postojni ustanovljeno jamarsko društvo Anthron, ki je bilo tretje takšno društvo na svetu; pred tem, komaj nekaj let prej, sta bili ustanovljeni le društvi za preiskovanje podzemskih jam na Dunaju in v Trstu. Ustanovitev Anthrona štejejo slovenski jamarji za začetek organiziranega jamarstva na Slovenskem, čeravno so tudi že poprej delovale pri nas, med drugim tudi v Postojni, različne skupine, katerih člani so hodili po kraškem podzemlju, iskali v njem nove kotičke in ga deloma verjetno tudi opisovali.

Malone od ustanovitve Anthrona, posebno pa še od začetka tega stoletja dalje in še bolj od leta 1910, ko je bilo v Ljubljani ustanovljeno Društvo za raziskovanje jam Slovenije, so bile najtesnejše povezave med planinci in jamarji. Dobro vemo, da so bili Drenovci hkrati planinci in jamarji, da so bili Henrik Tuma, Bogumil Brinšek in Pavel Kunaver enako navdušeni planinci kot jamarji in da so vsi opisovali poleg gorskega tudi podzemski svet Slovenije. To je bilo na koncu koncev razumljivo: skoraj vse slovenske gore in vsi griči so na kraškem svetu, kjer kipijo proti nebu vrhovi in kjer se hkrati odpirajo vhodi v podzemlje. Stari planinci in alpinisti so se morali tako nehoti ukvarjati z obema dejavnostima, s planinstvom in jamarstvom.

JAMA ŠT. 1, 1000 IN 3000

Glede na to pravzaprav niti ni nenavadno, da je v slovenskem jamarskem katastru, v katerem so shranjeni podatki o vseh doslej odkritih ter bolj ali manj raziskanih kraških jamah, veliko jam in brezen v hribovih in še posebno v Alpah. V gorah so tudi vsa najgloblja brezna v Sloveniji in Jugoslaviji, med njimi tudi zdaj najgloblja jugoslovanska jama, skoraj tisoč metrov globoko Skalarjevo brezno na Kaninu.

V Inštitutu za raziskovanje krasa v Postojni, ki je del Znanstvenoraziskovalnega centra pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti, je — enako kot v Jamarski zvezi Slovenije v Ljubljani — kataster slovenskih jam, za katerega je dal osnovo dr. Roman Savnik kmalu po ustanovitvi postojnskega inštituta. V tem katastru ima

Ledenice in sneznice so značilnost alpskega krasa; eno izmed naših najbolj znanih »ledenih brezen« je gotovo Triglavsko brezno

Foto: J. Hajna

številko 1 jama Zlatica nad Črnim jezerom, 7. triglavskim jezerom v Julijskih Alpah, ki jo je prvič opisalo devet jamarjev ljubljanskega Društva za raziskovanje jam leta 1925. V njej so namerili dolžino 95 in globino 10 metrov.

Tudi tisoča jama iz tega katastra je v gorah, in sicer Prepad na Malem Snežniku, dolga 28 in globoka 16 metrov. Prvi jo je šele leta 1953 opisal Dušan Novak, jamar Jamarskega kluba Železničar iz Ljubljane. Do leta 1964 so slovenski jamarji v Sloveniji odkrili že 3000 jam, to okroglo številko pa je dobila Pološka jama nad planino Polog na Tolminskem. Odkritje te jame jamarjem ni pomenilo kdovekaj, toda vsak obisk v njej je prinesel nova odkrit-

ja. Tako je zdaj ta jama dolga 10 800 metrov in globoka 704 metre, precej časa pa je bila tudi jugoslovanska globinska rekorderka in za Postojnsko jamo druga najdaljša jama v Sloveniji. Menda o nobeni kraški jami, ki ni turistično urejena, doslej pri nas ni bilo toliko napisanega kot o Pološki jami. Ob teh raziskavah je bilo veliko napisanega tudi o podzemskih jamah v gorah in še posebno v Alpah.

Dr. Andrej Kranjc iz postojnskega Inštituta za raziskovanje krasa je leta 1972 napisal za Planinski vestnik daljši prispevek o pomenu Pološke jame pri raziskovanju slovenskega alpskega podzemlja. V njem piše, da je bilo do leta 1967, se pravi do prvega večjega skupnega raziskovanja Pološke jame, na območju slovenskih Alp (se pravi Alp na območju SR Slovenije) znanih 472 speleoloških objektov, jam in brezen, leta 1972 pa je bilo znanih že 584, »kar pomeni 24-odstotno povečanje, medtem ko se je število raziskanih jam v celotni Sloveniji v istem obdobju povečalo za 18 odstotkov. To nam vsekakor kaže,« piše dr. Kranjc, »na povečano zanimanje za alpsko podzemlje in rezultat tega zanimanja je intenzivnejše in podrobnejše preučevanje notranjosti naših gor v zadnjih letih... Pri tem ne smemo pozabiti, da je v Sloveniji več kraškega sveta zunaj Alp, kar razmeroma še poveča delež raziskav, posvečenih alpskemu podzemlju, in torej ni zgrešena trditev, da v zadnjih letih zanimanje za naš visokogorski kras raste.«

ATRAKTIVNA ALPSKA BREZNA

Tista leta je tudi najširša slovenska javnost zvedela iz javnih občil, da skrivajo naše gore zanimivo podzemlje. Veliko je bilo napisanega o Pološki jami, morda prav toliko o Triglavskem breznu, ki ga je

Ali je kaj lepega v plazanju po vlažni in lepljivi ilovici v temnih jamskih globinah? Tudi takšne dele jame je treba premagati, da bi raziskali zadnje domače koticke neraziskanega

tista leta raziskovalo več velikih odprav, med katerimi je bila najpomembnejša vse-slovenska meddruštvena odprava. Približno teden dni, kolikor je trajala ta odprava, so reporterji, ki so si oskrbeli posebne oddajne postaje, da so lahko s posredniki na gričih med Julijci in Ljubljano vsak dan sporočali izpred jame in izpred Doma

Gorski globinski rekordi

V Jugoslaviji je zdaj raziskanih in izmerjenih 19 brezen, globljih od 400 metrov, vsa pa so v gorah. Seznam zdaj najglobljih je takle:

1. Skalarjevo brezno (Kanin, Slovenija) 911 m,
2. Jama v Vjetrenih brdih (Durmitor, Črna gora) 879 m,
3. Sistem Brezno pri gamsovi glavici — Botrova jama (Bohinjske gore, Slovenija) 819 m,
4. Pološka jama (Tolmin, Slovenija) 705 m,
5. Jama u Malom Lomnom dolu (Durmitor, Črna gora) 605 m,
6. Majska jama (Bohinj, Slovenija) 592 m,
7. Stara škola (Biokovo, Hrvatska) 576 m,
8. Vilimova jama (Biokovo, Hrvatska) 565 m,
9. M-16 / Tolminski Migovec (Tolmin, Slovenija) 547 m,
10. Brezno pri Leški planini (Radovljica, Slovenija) 536 m.

Naslednje najgloblje jugoslovanske jame so na Velebitu, Biokovu, v Mozirskih planinah, na Durmitorju, Grmeču, Krnu, v Bohinjskih gorah in na Jakupici v Makedoniji (kjer je najgloblja makedonska jama Solunska glava s 450 metri).

na Kredarici o doseženih globinah, držali v napetosti slovenske bralce: ali bo slovenskim jamarjem uspelo skozi podzemne rove in jaške po Triglavskem breznu, katerega vnos se odpira na koncu Triglavskega ledenika v nadmorski višini približno 2500 metrov, priti do doline Vrat, kjer dokazano izvira voda, ki se steka v Triglavsko brezno, saj je teoretično možna globina brezna okoli 1200 metrov?

Upanja se niso izpolnila, saj je brezno zapirala v globini kakšnih 200 metrov ledena plošča.

Eno od presenečenj v Alpah je bilo Brezno pri gamsovi glavici pod Pršivcem nad Bohinjskim jezerom, ki so ga odkrili in začeli raziskovati jamarji Jamarskega kluba Železničar iz Ljubljane, končali pa njihovi ljubljanski kolegi iz Društva za raziskovanje jam. Najprej je bila največja dosežena globina 500 metrov, nato vsako leto vse večja in večja, dokler leta 1987 niso prodrli do globine 817 metrov, kar je bila ta čas druga največja globina kakšnega brezna v Jugoslaviji (medtem so namreč jamarji iz tujine dosegli v Jami na Vjetrenih brdih v Durmitorju rekordno globino 898 metrov).

Že pred tem pa so bila teoretična predvidevanja o globinah v tem delu Julijcev takšna: tisti del Julijskih Alp je rekordno preluknjan, tod pa so slovenski jamarji dotlej odkrili in deloma preiskali že vrsto brezen, od katerih morajo biti vsaj nekatera med seboj povezana. Če bi našli, na primer, povezavo med Breznom pri gamsovi glavici in breznom Govic, ki se odpira nad Bohinjskim jezerom in končuje s sifonom nekoliko nad gladino Bohinjskega jezera, bi dosegli rekordno globino več kot tisoč metrov, kar bi ta jamski sistem uvrstilo med najgloblja brezna na svetu.

Vendar niti s tem ni bilo nič, ker doslej te povezave še niso našli.

JAMA S ŠTEVILKO 4000

Manj kot deset let potem, ko so slovenski jamarji na Pologu proslavili odkritje tritisoče jame pri nas, so odkrili že štiritisočo jamo; v komaj osmih letih so slovenski jamarji in raziskovalci krasa odkrili ter tako ali drugače raziskali tisoč novih jam in brezen. To bi lahko pomenilo, kot je takrat napisal Andrej Kranjc, da slovensko kraško podzemlje še ni niti približno dovolj preiskano. Takrat je bilo pri nas vsako leto odkritih 125 jam, kar pomeni, da je vsak slovenski jamar odkril v tem obdobju po dve novi jami. Toliko jam odkrijejo vsako leto v Sloveniji tudi še zdaj.

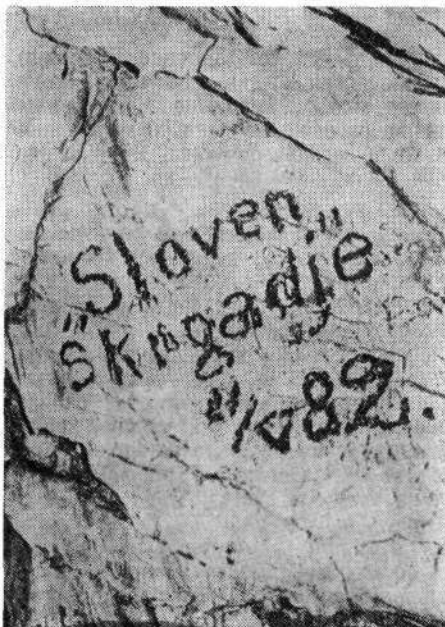
Za objekt s katastrsko številko 4000 so slovenski jamarji spet izbrali jamo v Alpah, Jamo pod Debelim vrhom v Triglavskem pogorju, zdaj raziskano do dolžine 431 in do globine 223 metrov, ki so jo leta 1973

odkrili jamarji Jamarskega kluba Železničar iz Ljubljane (ki so skoraj dve desetletji intenzivno in sistematično raziskovali, merili in proučevali jame v visokogorskem krasu in še posebej v Triglavskem pogorju in v Triglavskem narodnem parku).

Kot je leta 1975 poročal v Planinskem vestniku Andrej Kranjc, leži vhod v to jamo v vzhodnem, razmeroma uravnanim pobočju Debelega vrha (2394 m) nad planino V Lazu v nadmorski višini 1900 metrov. Sestavljata ga dve odprtini, prva navpična in druga dvoravna, ki sta 30 metrov vsaksebi in ki sta vse leto deloma zatrpani s snegom. Kmalu za vhomom se rov razširi in se pretežno naravnost polagoma spušča 130 metrov daleč v notranjost gore, na koncu pa je zatrpan s kamenjem. Rov ima premer dva do pet metrov, v srednjem delu pa so razviti celo kapniki. Že zaradi tega je jama zelo zanimiva, saj so tako veliki vodoravni in zaskigani rovi v tako veliki nadmorski višini izredno redki.

Ko so Jamo pod Debelim vrhom odkrili in jo začeli raziskovati, so si v njej obetali rekordna odkritja. Ni izključeno, da so ji tudi (ali predvsem) zato slovenski jamarji dali okroglo katastrsko številko 4000. Vendar jama ni izpolnila pričakovanj — kot jih ni do takrat in pozneje še marsikatera. Čeprav so si obetali, da bodo v tej jami dosegli rekorde, je ostalo pri zelo povprečni globini.

V Jami pri Predjami je ohranjen tale napis na steni; ali so bili Slovenci gadje že leta 1882 organizirana jamarska skupina ali pa le priložnostni obiskovalci jam?

REKORDERKA S ŠTEVILKO 6000

Že lani so si slovenski jamarji zadali nalogo, da bodo v letu 1989, v jubilejnem, stotem letu slovenske jamske organizacije, v slovenski jamski kataster vpisali šesttisoč jamo. Ta cilj so dosegli že v začetku letošnjega leta, za jamo z okroglo številko pa so izbrali Skalarjevo brezno na Kaninu, čigar vhod se odpira na nadmorski višini 2335 metrov na Kaninskih podih med postajo D kaninske žičnice in planinsko kočjo Petra Skalarja. Ker so že prej ob vsakem obisku dosegali nove globine in ker je na italijanski strani Kanina vsaj eno brezno globoko blizu tisoč metrov, so si tudi v Skalarjevem breznu obetali rekordno globino. Od lanskega decembra do letošnjega februarja so ob izredno nizkih vodah, ki so pogoj za kačršenkoli uspeh v tem breznu in predvsem za varnost jamarjev, prvič v zgodovini slovenskega jamarstva prodrli več kot 900 metrov v globino. Toliko zelene globine tisoč metrov pa vendarle niso dosegli. Upajo, da jo bodo med naslednjimi raziskavami, ki bodo nemara že letošnjo zimo, če bodo le vremenske razmere primerne za raziskovanje.

* * *

Konec prejšnjega stoletja sta bila tako planinstvo kot jamarstvo nenavadni, nevarni in ekstravagantni dejavnosti, s katerima so se ukvarjali razmeroma redki naravoslovci in ljubitelji narave. Toda čeprav se je v poznejših letih planinstvo mnogo bolj razvilo v širino, je slovensko jamarstvo vendarle starejša organizacija od planinstva: jamarstvo pri nas že praznuje stoletnico obstoja, medtem ko bo planinstvo praznovalo tako visok okrogel jubilej šele čez nekaj let.

ONESNAŽEVANJE IN VAROVANJE KRASA V ALPAH

PETINA NAŠIH JAM JE V HRIBIH

ANDREJ KRANJC

Približno tretjina Slovenije sodi k alpskemu gorskemu sistemu in polovica tega ozemlja je sredogorski in visokogorski svet. Naše Alpe sodijo orografsko oziroma fiziognomsko deloma k Centralnim Alpam (Karavanke) ter deloma k Južnim Apneniškim Alpam (Julijske in Kamniško-Savinjske Alpe). Z vidika krasa je med tema dvema deloma Alp zelo velika razlika: v Apneniških Alpah gradijo večino ozemlja karbonatne kamnine (apnenec in dolomit), v Karavankah pa nekarbonatne oziroma neprepustne kamnine. Med karbonatnimi kamninami v splošnem prevladujejo apneneci, ki so najbolj podvrženi zakrasevanju. Debelina karbonatnih kamnin lahko doseže celo več kilometrov.

Ozemlje, ki ga podrobneje obravnavam, obsega okoli 3400 kvadratnih kilometrov (17 odstotkov ozemlja SRS) in od tega ga je 1760 km² (52 odstotkov) iz karbonatnih kamnin. Tektonske depresije in rečne doline delijo ozemlje na posamezna pogorja. Višja pogorja Julijskih Alp (Triglavsko pogorje) obdajajo nižje planote (Pokljuka, Jelovica). Karavanke so različne, saj jih sestavljajo predvsem razpotegnjeni hrbti in grebeni. Nadmorska višina našega alpskega kraškega sveta je med 2864 metri (Triglav) in 200 metri — tam se rečne doline odpirajo v obrobni svet. Podnebje je gorsko, značilno predvsem po nižjih temperaturah in veliki količini padavin (1400—4000 mm).

1200 NAŠIH ALPSKIH JAM

V grobem gre za dva tipa alpskega krasa: ● »visokogorski kras« v višinah nad 1700 in 1900 metrov, to je nad zgornjo gozdno mejo, z zelo velikimi količinami padavin ter zelo debelo in dolgotrajno (do 200 dni) snežno odejo;

● »vrtačasti kras« pod zgornjo gozdno mejo (navzdol do okoli 500 metrov nad morjem), porasel z gozdom, z veliko količino padavin in razmeroma debelo ter dolgotrajno snežno odejo.

Vrtačasti kras je posebno lepo razvit na visokih planotah z razmeroma vodoravnimi plastmi kamnine. Kjer je taka struktura v visokogorskem krasu, nastanejo značilni in slikoviti »podi«, ki jih sestavlja ena sama, nagnjena plast kamnine brez drobirja.

V slovenskem Katastru jam (vodita ga Jamska zveza Slovenije in Inštitut za raziskovanje krasa ZRC SAZU) je registriranih, to pomeni vsaj v večjem delu raziskanih, prek 6000 kraških jam. Med temi jih je več kot 1200 (20%) na alpskem ozemlju.

Poseljenost alpskih dolin je razmeroma močna; tako rekoč prav v osrčju Alp je tudi nekaj manjših industrijskih središč, kot so Jesenice, Kamnik ali Podbrdo. Po številu ljudi je še pomembnejši turizem: v Alpah je nekaj velikih središč s celostno turistično ponudbo prek celega leta (Bled, Bohinj, Bovec), nekaj pa je predvsem zimskošportnih središč (Kranjska gora). Na splošno lahko govorimo o zgoštvah do nekaj deset tisoč prebivalcev.